

Системне державне управління фінансами акціонерних товариств

У статті розкриваються особливості державного управління фінансами акціонерних товариств та надаються пропозиції щодо удосконалення такого управління на основі системного підходу. Обґрунтовано застосування контролінгу, де використовується бюджетування, а також облік і контроль за центрами відповідальності.

Ключові слова: державне управління фінансами; контролінг, бюджетування, центри відповідальності.

В статье раскрываются особенности государственного управления финансами акционерных обществ и вводятся предложения относительно усовершенствования такого управления на базе системного подхода. Предложено применение контроллинга, где используется бюджетирование, а также учет и контроль за центрами ответственности.

Ключевые слова: государственное управление финансами, контроллинг, бюджетирование, центры ответственности.

The article reveals the features of the public financial management of joint stock companies and provided suggestions for improvement of management based on a systematic approach. Substantiation of application of controlling, budgeting, accounting and control of the centers of responsibility.

Keywords: public financial management; controlling, budgeting, centers of responsibility.

Постановка проблеми. Трансформація економічних відносин в Україні викликала кардинальні зміни в управлінні суб'єктами господарювання, де особливе місце належить державному управлінню акціонерними товариствами. При цьому значно ускладнюється управління фінансами акціонерних товариств, які здійснюють свою діяльність у динамічному режимі перманентних внутрішніх і зовнішніх змін, орієнтованих на конкуренцію, подолання кризових явищ. Окремо слід виокремити питання управління фінансами акціонерних товариств, що розкриваються в Законі України «Про акціонерні товариства», де визначається формування статутного, власного та резервного капіталу, їх збільшення та зменшення, використання цінних паперів, дивіденди тощо [1]. Зазначимо, що фінансові показники все частіше стають основними критеріями при прийнятті управлінських рішень. Вирішення проблем державного управління фінансами акціонерних товариств найбільш ефективним може бути при застосуванні системного підходу, що свідчить про актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню окремих питань управління фінансами присвячено роботи як українських, так і зарубіжних вчених. Зокрема,

удосконалення механізму розподілу прибутку розглянуто в роботі М.В. Сіроша та В.О. Щербака [2], особливості формування фінансових ресурсів акціонерних товариств розкривають Р.А. Герасименко, І.Р. Блажан [3], де на основі проведеного аналізу сформульовано підходи до збільшення власного капіталу суб'єктів господарювання. В цій роботі також дано оцінку типів дивідендної політики та її вплив на розміри статутного капіталу. Такі розробки проводяться перманентно і є актуальними в ринкових умовах господарювання. Інтерес з погляду системного корпоративного управління представляє дослідження В.Є. Мащенко, де подається система управління фінансами в компанії [4, с. 89–92], а також питання фінансового менеджменту в корпоративних структурах [4, с. 92–94]. Слід також виокремити дослідження Т.І. Єфименко, С.С. Гасанова, В.П. Кудряшова, які розглядаючи питання фіскальної консолідації при антикризовому регулюванні, виокремлюють такі напрями поліпшення управління державними фінансами: «запровадження комплексного використання програмно-цільового методу; удосконалення внутрішнього аудиту», і крім цього «запровадження ефективного моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору» [5, с. 12]. Вивчаючи теоретико-методологічні засади дослідження інвестиційного процесу у фінансовій науці, М.І. Дибя та Т.В. Майорова вказують на такі напрями таких досліджень: реальні інвестиції (капітальні вкладення), фінансове забезпечення інвестиційної діяльності, оцінка вартості інвестиційних (фінансових) ресурсів, фінансова оцінка інвестиційних проектів [6, с. 105]. Однак питання системного державного управління фінансами акціонерних товариств потребує постійного вивчення і удосконалення і є вкрай актуальними.

Метою статті виходячи з цього є дослідження державного управління фінансами акціонерних товариств та надання пропозицій щодо удосконалення такого управління на основі системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що з позицій кібернетики, управління як система включає підсистему, яка управляє, і підсистему, якою управляють, тобто суб'єкт і об'єкт управління. Крім цього системний підхід до управління фінансами передбачає існування єдності і взаємозв'язку суб'єкта управління та об'єкта, які повинні охоплюватися зворотнім зв'язком і знаходитися в безперервному русі та удосконаленні. Інформація про стан системи, яка циркулює в замкнутому контурі, використовується для здійснення корегування динаміки процесу управління.

Зауважимо, що системний підхід до управління має задовольняти таким вимогам:

- мати чітко визначені цілі системи і її кінцевий стан;
- здійснення пошуку альтернативних варіантів досягнення поставленої мети, що доцільно реалізовувати при виконанні контролінгу.
- визначення витрат та вигод, пов'язаних з можливою реалізацією кожної альтернативи. Здійснення класифікації витрат і вигод на релевантні та нерелевантні. Приймаються до уваги тільки релевантні витрати та доходи;
- вибір найбільш вигідної альтернативи із розглянутих.

Державне управління фінансами акціонерних товариств на основі системного підходу має бути спрямоване на досягнення завдань, які визначаються їхніми засновниками і державою. Дослідження показали, що це може бути збільшення обсягу продажів, рівня прибутків, рентабельності активів, власного та залученого капіталу, збереження платоспроможності та ліквідності балансу, зміцнення позицій на ринку товарів, робіт, послуг тощо.

Виходячи зі складності системного управління, а також недостатній можливості безпосереднього впливу держави на фінанси господарюючих суб'єктів вважаємо за необхідне перманентно здійснювати удосконалення нормативно – правового забезпечення. Виходячи з цього розробку системного управління фінансами корпорацій доцільно розпочинати з перегляду нормативно – правових актів, які на сьогодні у деяких випадках є недосконалими. При цьому слід врахувати таке.

В умовах нестабільного економічного середовища виникає проблема, яка пов'язана з тим, що більшість акціонерних товариств, орієнтуючись на поточне виживання, недостатньої уваги приділяють стратегічному їх розвитку, що породжує протиріччя інтересів корпоративних груп та держави. Тому при розробці системного управління фінансами корпорацій необхідно враховувати стратегію управління ними, що повинно передбачати наступне: аналіз і оцінку поточного фінансового стану; розробку облікової політики, де крім бухгалтерського обліку передбачити впровадження системи управлінського обліку, в тому числі і стратегічного управлінського обліку; визначення податкової політики; визначення кредитної політики; управління необоротними активами і визначення амортизаційної політики; управління оборотними активами; управління дебіторською і кредиторською заборгованістю; управління позичковими коштами; управління витратами і прибутками; визначення цінової по-

літики; вибір дивідендної політики; вибір інвестиційної політики; оцінка ринкової вартості компанії.

Отже, системне управління фінансами має поєднувати стратегічну перспективу і поточні завдання і орієнтуватися на швидкоплинні зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, що можливо при налагодженій замкнутій схемі управління, в контур якої пропонуємо включити блок нормативно – правового забезпечення, об'єкт управління, суб'єкт управління та його діяльність, що функціонують у ринковому середовищі (див. рис.).

Своєю чергою, системне управління фінансами має охоплювати організаційну структуру управління фінансами, кадри фінансових підрозділів, фінансові інструменти, фінансові методи, інформаційні потоки фінансового характеру, технічні засоби управління фінансами.

Залежно від розмірів корпорації, а також від виду діяльності структуру управління фінансами може очолювати фінансовий директор, якому підпорядковуються фінансовий відділ, відділ контролінгу, відділ управлінського обліку, бухгалтерія. Фінансовий директор може виконувати роботу однієї із вищих ланок управління або надавати інформацію для прийняття управлінських рішень.

Варто виділити такі прийоми управління фінансами корпорації, як прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль, координація, оподаткування, кредитування, фінансова допомога, санкції, ціноутворення, нарахування амортизації, дивідендна політика, котирування курсів цінних паперів.

Щодо системного управління фінансами корпорацій, то найбільш повно змістовна його частина розкривається через такі функції управління: прогнозування, планування, контроль та координація, які передбачають:

- прогнозування – визначає можливі в перспективі фінансові ресурси, фінансові процеси, варіанти проведення фінансової діяльності. Прогнозування є основою фінансового планування;
- планування – встановлює конкретні показники і параметри фінансової системи, величину і джерела отримання фінансових ресурсів та напрямки їх використання, ступінь відповідності надходжень та витрат. Основою фінансового планування можуть бути бюджети та фінансові баланси. Однією зі складових частин фінансового планування є розробка та затвердження фінансових розділів цільових програм, бізнес – проектів та бізнес – планів;

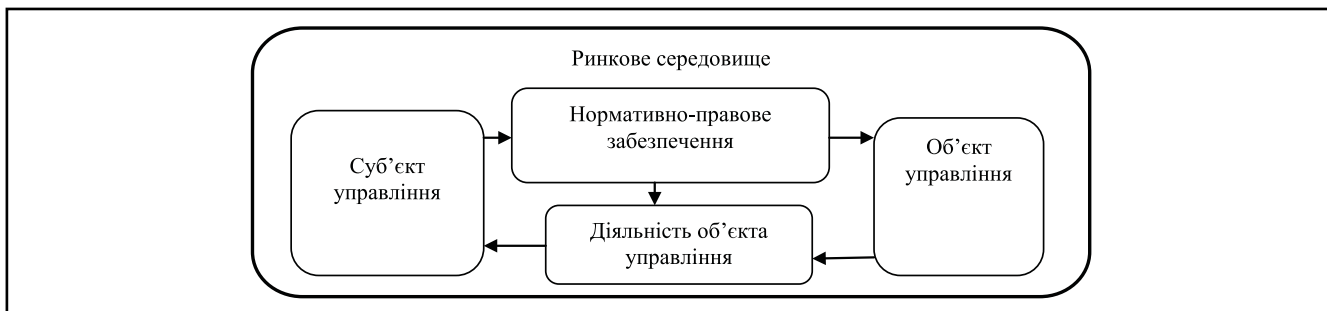

Схема державного управління фінансами акціонерного товариства

- контроль – є ланкою зворотного зв'язку в системі управління фінансами, за допомогою якого надається інформація менеджерам щодо стану фінансів, ходом фінансової діяльності на всіх рівнях та ланках фінансової системи;

- координація – реагування на ситуації, які виникають в системі управління фінансами; прийняття поточних рішень; внесення змін в бюджети, баланси, фінансові розділи цільових програм, бізнес-проектів та бізнес-планів; перерозподіл фінансових ресурсів згідно нових умов.

При розробці системи державного управління фінансами слід застосовувати контролінг, де необхідно передбачати таке:

- складання фінансових бюджетів, планів-балансів, участь у розробці довгострокових фінансових планів;

- здійснення поточного контролю виконання планових показників;

- участь в формуванні джерел фінансування підприємства, розробці стратегій фінансування і заходів щодо фінансування з урахуванням планових показників;

- аналіз відхилень та складання фінансових звітів щодо цих відхилень;

- розробка при необхідності управлінських заходів щодо зменшення відхилень фактичних показників від планових.

Можна виділити такі розділи контролінгу щодо управління фінансами: встановлення цілей; планування; управлінський облік; система інформаційних потоків; моніторинг; контроль; аналіз планів, результатів та відхилень; розробка рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Застосування контролінгу як концепції управління фінансами на практиці може передбачати такі основні механізми та інструменти: здійснення класифікації витрат та управління ними; калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг; створення центрів відповідальності; складання бюджетів та здійснення контролю за їх виконанням; здійснення стратегічного фінансового планування.

Коротко зупинимося на створенні центрів відповідальності, складанні бюджетів та здійсненні контролю за їх виконанням, здійсненні стратегічного фінансового планування.

Існують різні підходи до формування центрів відповідальності. Враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід створення та діяльності таких центрів, можна запропонувати такі основні положення щодо їхнього формування:

- у центрі відповідальності обов'язково визначається особа, яке несе відповідальність за діяльність центра, і тільки ту діяльність, яка ведеться центром. Можливе створення таких центрів відповідальності: центри витрат, центри прибутків, центри доходів, центри інвестицій;

- для основних видів витрат визначається центр відповідальності, де ці витрати є прямими, тобто на центри відповідальності доцільно відносити тільки прямі витрати. Зазначимо, що прямі витрати – це витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом;

- для кожного центра відповідальності визначаються показники його діяльності, менеджери беруть участь у визна-

ченні показників, які знаходяться під їх контролем. При виборі показників не слід ускладнювати системи обліку;

- для кожного центру відповідальності проводиться розробка та затвердження бюджету;

- для кожного центру відповідальності встановлюються терміни звітності;

- для кожного центру відповідальності встановлюються трансфертні ціни на його продукцію;

- регулярно визначаються відхилення від бюджету та аналізуються їхні причини;

- здійснюється стимулювання діяльності центрів відповідальності.

Система обробки та підготовки інформації всередині підприємства може базуватися на основі бюджетування, що передбачає розробку, аналіз та контроль бюджетів. Передусім зазначимо, що бюджет – це план діяльності суб'єкта підприємництва чи окремих його підрозділів, як правило, в кількісних вимірниках. Бюджети можуть охоплювати всі сфери фінансової діяльності. Складання бюджету є процесом планування, як правило, на один рік із розподілом на квартали, місяці, тижні.

Бюджетування дає можливість вирішення таких питань управління фінансами: планування діяльності структурних підрозділів; координація діяльності структурних підрозділів; контроль і оцінка ефективності роботи структурних підрозділів; стимулювання діяльності працівників суб'єкта підприємництва з метою орієнтації їх на досягнення цілей.

Важливого значення при здійсненні системного державного управління фінансами набуває прийняття довгострокових рішень, які насамперед пов'язані з інвестиційними розрахунками, що дає можливість визначити вигідність окремих інвестиційних проектів; здійснити вибір об'єктів інвестування із декількох альтернатив; формувати інвестиційні програми.

З метою здійснення розрахунків інвестиційних проектів необхідно зібрати необхідну кількість внутрішніх та зовнішніх даних. До внутрішніх даних можна віднести потребу в капіталі для реалізації проекту, постійні і змінні витрати, доходи, рентабельність, ліквідність, грошові потоки, наявність вузьких місць, продуктивність праці, ринкову частку, послуг, перспективу росту показників при реалізації проекту. До зовнішніх даних, які можуть впливати на інвестиційні розрахунки, можна віднести законодавчу базу, поведінку конкурентів на ринку, коливання попиту, технічний прогрес, динаміку ринків капіталу, реалізацію продукту фінансового посередника тощо. Треба враховувати, що особливі труднощі виникають при інвестиційних розрахунках, пов'язаних з необхідністю використання прогнозних даних.

Інформаційне забезпечення системного державного управління фінансами акціонерного товариства включає в себе систему облікових та не облікових джерел. До облікових джерел інформації відносяться дані бухгалтерського, статистичного, податкового, управлінського обліку та звітності, а також вибіркові облікові дані. Щодо носіїв облікової

інформації, то тут прикладом можуть служити первинні бухгалтерські документи, оборотні відомості, оборотні шахові відомості, баланс, звіти про фінансові результати, звіти про рух грошових коштів, звіти про власний капітал тощо. До не облікових джерел відносяться акти ревізій, документи аудиторських перевірок, матеріали зборів акціонерів, матеріали періодичних видань тощо. Крім цього, в системі управління фінансами використовується інформація як внутрішніх, так і зовнішніх нормативних документів (цінників, паспортів, прейскурантів, довідників тощо), технічна інформація (креслення деталей та машин, специфікації, паспорти обладнання, машин, механізмів тощо).

Висновки

Удосконалення державного управління фінансами акціонерних товариств доцільно розпочинати з перегляду нормативно-правових актів, які на сьогодні в багатьох випадках є недосконалими, при внесенні змін в які слід врахувати таке. Системне державне управління фінансами вимагає поєднання стратегічної перспективи і поточних завдань і має ґрунтуватися на швидкоплинній зміні зовнішнього і внутрішнього середовища, що можливо при налагодженій замкнутій схемі управління. Блок управління фінансами має охоплювати організаційну структуру управління фінансами, кадри фінансових підрозділів, фінансові інструменти, фінансові методи, інформаційні потоки фінансового характеру, технічні засоби управління фінансами. Системне управління фінансами корпорацій має передбачати застосування контролінгу та управлінського обліку, що дасть можливість здійснювати управління витратами корпорації, широко використовувати бюджетування, облік і контроль за центрами відповідальності.

При подальших дослідженнях у напрямі удосконалення системного державного управління доцільно зосередити увагу на науковому забезпеченні розробки його нормативно-правової бази із врахуванням об'єкта управління, діяльності акціонерного товариства та ринкового середовища, а також визначити джерела фінансових ресурсів, фінансові відносини. При формуванні джерел ресурсів окремо слід виділити власні і залучені фінансові ресурси.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514-VI. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // www.liga.kiev.ua
2. Сірош М.В., Щербак В.О. Удосконалення механізму розподілу прибутку в акціонерному товаристві / М.В. Сірош // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2004. – №8. – С. 15–16.
3. Герасименко Р.А., Блажан І.Р. Особливості формування фінансових ресурсів акціонерних підприємств / Р.А. Герасименко // Фінанси України. – 2004. – №6. – С. 82–89.
4. Мащенко В.Е. Системное корпоративное управление. – М.: Синергия, 2003. – 251 с.
5. Єфименко Т.І., Гасанов С.С., Кудряшов В.П. Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання / Т.І. Єфименко // Фінанси України. – 2013. – №2. – С. 7–20.
6. Діба М.І., Майорова Т.В. Теоретико-методологічні засади дослідження інвестиційного процесу у фінансовій науці // Фінанси України. – 2013. – №2. – С. 103–109.
7. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примаков, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.
8. Райсберг Б.А., Фатхутдинов Р.А. Управление экономикой. Учебник. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1999. – 744 с.

УДК: 336.1

П.П. АНДРЕЄВ,
к.е.н., Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Зарубіжний досвід становлення державного внутрішнього фінансового контролю

У статті розглянуто причини появи та сутність державного внутрішнього фінансового контролю. Визначено основні структурні елементи та функції державного внутрішнього фінансового контролю. Проаналізовано напрями реформування державного внутрішнього фінансового контролю у зарубіжних країнах.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, фінансові ресурси держави, фінансовий контроль, державний внутрішній фінансовий контроль, внутрішній аудит, фінансове інспектування.

В статье рассмотрены причины появления и суть государственного внутреннего финансового контроля. Определены основные структурные элементы и функции государственного внутреннего финансового контроля. Проанализированы направления реформирования государственного внутреннего финансового контроля в зарубежных странах.

Ключевые слова: финансово-экономический кризис, финансовые ресурсы государства, финансовый контроль, государственный внутренний финансовый контроль.